

# КОНРАД ФИАЛКОВСКИ ПАЗАЧЪТ

Превод от полски: [Неизвестен], 1972

[chitanka.info](http://chitanka.info)

Открих го три часа след като напуснах базата. Тръгнах със селенохода на обиколка из автоматичните гравиметрични станции. Те бяха разпръснати по сплескана елипса, в чийто фокус беше базата. Веднъж седмично някой от нас ги обхождаше. Всъщност днес трябваше да отиде Краб, но той имаше поръчана видеофонна връзка със Земята и заминах аз.

Обслужването на станциите беше просто и всъщност би могло с успех да се извършва от автомат. Идваш до станцията, отваряш капака, изваждаш отвътре малкия блестящ кристал на мнемотрона, където е записана седмичната работа на станцията, слагаш друг, който външно не се различава от записания, и затваряш капака. Хвърляш мимоходом един поглед на агрегатите и това е всичко. Трябва само да внимаваш да не объркаш мнемотроните и да поставиш за запис същия кристал, който си извадил. Точно това се случи веднъж на Краб. Донесе в базата незаписан кристал и разглобихме цялата станция, за да търсим повредата, докато се сетихме да проверим записа в другия мнемотрон.

Разбира се, ако мнемотроните бяха заменяни от автомати, такава грешка беше невъзможна. Това е сериозен аргумент.

— Не! — каза главният космолог на базата, като ни изслуша. — Не съм съгласен. Автоматът ще свърши работата, но няма да покаже никаква гъвкавост при действията си, ако нещо се случи.

„Какво пък би могло да се случи?“ — помислих тогава. Главният космолог, сякаш предвидил този въпрос, добави:

— Вярно е, че общо взето, нищо не се случва, но нали винаги съществува някаква вероятност за необикновени случки?

— Нищожна... — каза Краб.

— Прав си, нищожна, но да си кажем истината, какво бихте правили тогава вие тук? И без това почти всичко вършат автоматите.

Нищо не може да се отговори на това. И така, обикаляме на смени с Краб, а понякога обикаля и някой друг, който точно тогава няма какво да прави. В края на краищата излезе, че шефът има в известен смисъл право, защото автоматът никога нямаше да открие това нещо. Автоматът би тръгнал по обикновения маршрут, въпреки че третата станция е разбита. Той нямаше да промени постъпките си поради това, че някакъв си метеор е ликвидирал станцията. Ще отиде там, ще слезе от селенохода, после ще реализира вградената в съзнанието му заповед „Отдалечи се, ако има лъчение“ (всички лунни

автомати имат вградена тази заповед, защото пробивите от метеори поради липсата на предпазен слой от атмосфера са доста чести). После ще седне в селенохода и ще тръгне към следващата станция. Това ще се повтаря при всяка обиколка, освен ако не става дума за самоусъвършенстващ се автомат от висока класа. Но кой използва такива автомати за контролиране на станциите?

Аз обаче, като знаех, че трета станция е разбита, избрах друг път. В края на краищата на Луната няма специални пътища, а лунният чакъл е съвсем еднакъв за пътуване по всички места. Реших да отида от втората станция направо на четвъртата. По този начин пресичах елипсата почти успоредно на малката ѝ ос. Спестяваше се много време и преди всичко — нов маршрут. В края на краищата това, което се говори на Земята — че познаваме Луната по-добре от Хималаите, — не е вярно. Може би лунните карти са по-точни. Но едно е да правиш карта от височина няколко десетки километра, а друго е да минаваш през прах, по който няма никакъв отпечатък от обувки на космонавт. Това придава чувството, че тръгваш в експедиция към неизвестното, макар че е достатъчен един поглед върху картата, за да знаеш съвсем точно къде ще излезеш.

Прегледах картата и преди да стигна втора станция, знаех, че е достатъчно да завия по долината вляво, после да мина през дъното на кратер от средна големина, да се изкаатеря до един превал и на няколко километра оттам да стигна до обикновения маршрут към четвъртата станция.

И така, смених мнемотрона, пресякох малката тераса, където е построена станцията, и се намерих в дъното на долината. Запалих фаровете на селенохода, защото въпреки че Слънцето по маршрута светеше ярко до болка в очите, в долината цареше черен, почти космически мрак. Вероятно някога, преди векове, терасата е пропаднала заедно с дъното на долината по време на вулканични луноотресения, които са формирали повърхнината на глобуса, така че сега бе разположена на няколко десетки метра под някогашното си равнище. Дъното на долината беше равно, имаше малко камъни, при това само големи, сякаш подбрани от гигантска метла и избутани до скалните стени. Не без задоволство си помислих, че този път е проектиран за мен още по времето, когато тектониката е създавала планините. Дори прахът беше изчистен, така че пътувах по твърдата

повърхност на пемзените скали доста бързо — големите камъни хвърляха дълги сенки в силните фарове на селенохода и ги виждах отдалеч.

Видях го изведнъж. В първия момент мислех, че това е скала с форма на правоъгълник, но в средата светна малко зелено кръгче. В същия миг забръмча радарният детектор — в мен бяха попаднали радиолокационни лъчи, а радиоприемникът, който автоматично се настройваше към съответната честота, кратко излая нещо. По-късно неведнъж разсъждавах над това, какво ли съм си мислил тогава, и трябва да призная, че май това не беше никакво конструктивно мислене, във всеки случай съвсем не „аналитичен подход към проблемата“, както препоръчват при внезапни и непредвидени случаи учебниците по космонавтика. Просто подсъзнателно бях приел, че правоъгълният блок е автомат, и изскочих от селенохода, за да го разгледам отблизо. Изминах може би пет крачки, когато ме ослепи светлосиня светкавица и въпреки изолацията на скафандъра почувствувах полъха на жегата. Залегнах сред скалите под стената на долината и се огледах назад. Моят селеноход, а по-точно остатъците от смачкана железария, каквито представляваше сега, още бяха нажежени до светене. Излъчвайки топлината, те постепенно преминаха от червен във вишнев цвят, после в по-тъмен, докато накрая станаха така черни, както заобикалящите ги камъни и стените на котловината. Тогава престанах да ги виждам. Не виждах изобщо нищо, потънал в мрака на долината. Само горе светеха ослепително ръбовете на долината — толкова ярко, че звездите гаснеха и ставаха невидими за свитите от светлината зеници.

Едва сега, когато вече лежах зад един камък, започнах да се страхувам. Исках да скоча и да побягна, да бягам колкото се може по-бързо обратно, към базата, да им съобщя за нашествието. Защото нито за момент не се съмнявах, че това е нашествие. Нали никои земни автомати не нападат никога. *Никога!* Това е първото и фундаментално правило, включено в псевдопсихиката им. А може би, когато се върна, вече няма да има база, няма да има нищо, само голям кратер, изпълнен със стъкловидна застиваща маса, която преминава от червения цвят към инфрачервения спектър... А над кратера ще стоят „правоъгълниците“, неподвижни и със светещо зелено кръгче в средата.

Исках да бягам, но тогава някъде от подсъзнанието ми изплува първата заповед на Мопса (така наричахме нашия професор), който на семестриалния изпит по космонавтика неизменно питаше първокурсниците как ще постъпят, ако неочаквано в тяхната кабина се появи космически пришълец във вид на златисто светещо кълбо. Обикновено запитаният първокурсник, който още не бе успял да поразпита и да „купи“ съвети на „борсата“, предлагаше невероятни решения, които се въртяха около изхвърляне на госта от кабината. Тогава Мопса се усмихваше снизходително:

— А не мислиш ли, че най-подходящото е първо да се позамислиш? — питаше той.

Та май че тогава, когато лежах между тези скали на дъното на лунната долина, ми дойде на ум въпросът на Мопса. А когато човек си внуши, че трябва да мисли, страхът изчезва или по-скоро се скрива в подсъзнанието и тогава вече може да се мисли. И така, какво бе станало всъщност? Селеноходът се бе приближил до „правоъгълника“ и оттам започна всичко. Тогава „правоъгълникът“ стана активен. Запали зеления кръг, „освети“ с радара си селенохода и го унищожи. Но момент, тук нещо не съответствува. Нали преди да изстрелялъчевия си заряд, няколко секунди по-рано, защото през това време успях да отворя люка и да пробягам няколко метра, той каза нещо на радиотелефония. Защо?

Това беше най-меко казано неясно. Може би питаше за нещо. Но за какво можеше да пита на непознат език? Какво искаше да научи от мен, от пилота на унищожения миг по-късно селеноход?

Не можех да си отговоря на този въпрос, но сега вече бях поне спокоен. Трябва да се измъкна оттук, да уведомя базата, а ако тя е унищожена — да съобщя на Земята. Да, това вече беше ясно формулирана задача. И така, какво ще стане, ако аз стана и започна да бягам? Вероятно „правоъгълникът“ ще ме „освети“ с радара, ще попита нещо или няма да попита, а после ще ме унищожи. Не, не можех да рискувам. Трябваше да викам за помощ. Радиото не влизаше в сметката. Радиовълните се разпространяват по права линия, следователно не могат да стигнат от тази долина с вертикални стени до базата, а предавателят е твърде слаб, за да може сигналът му да бъде приет от автоматичните спътници, които обикалят Луната. Остава ракетницата. Ще изстрелям ракета. От базата никой няма да я види.

Базата е далеко, зад лунния хоризонт. Може би някой случайно... не, на това няма какво да се разчита. Значи не остава нищо друго... Но не! Ох, какъв идиот съм, как не можах да се сетя веднага! Нали имам „радарни“ патрони. Те се изстрелват нагоре, пръскат се и разсейват във вакуума дребни кристалчета. Радиолокационните лъчи се отразяват от този облак, попадат върху екрана на приемниците, създава се малко петно. Дежурният при приемника съобщава:

— В сектор „...“ обект с неизвестен произход. — Идентифицирането на обекта означава намиране на „корабокрушенеца“. Този път обаче е достатъчно да изстрелям патрона тук, в долината, за да „ослепее“ този „правоъгълник“. Защото е ясно, че той прицелва оръжието си по радарен лъч.

Извадих ракетницата, заредих я с „радарен“ патрон и изведнъж видях, че в долината става по-светло. Помислих, че някаква ракета осветява камънаците с пламъка на изгорелите си газове. Погледнах нагоре. За съжаление това беше само Земята, чийто диск се показва над заобикалящите долината скали.

Насочих ракетницата право към скалите, където стоеше „правоъгълникът“. Избухването, както всичко на Луната, беше безшумно. От скалите изникна бял облак. Мигновено изпълни долината и се издигна на стотици метри над ръбовете ѝ, сякаш мощно изригване на гейзер.

Станах и хукнах обратно по долината. Отначало облакът беше толкова гъст, че се чувствавах като сред мъгла. Спъвах се в камъни или попадах право върху стените на долината. Така беше до завоя. Завих и видях просветващия през белия облак диск на Земята. От изстрела бяха изминали най-много две минути, но мъглата вече беше се разредила, защото падаше към повърхността на Луната със скоростта на хвърления надолу камък. По-нататък вече се виждаше съвсем добре, така че можех свободно да тичам. Това беше бързо лунно бягане, при което въздухът не пречи със съпротивлението си, а всяка крачка представлява скок от десетина метра. Във всеки случай изминах обратния път по-бързо, отколкото преди със селенохода, и след няколко минути от втора станция виках базата.

Очаквах нейния сигнал със страха, че няма да го чуя. Но дойде както обикновено — чист, ясен, без смущения.

— Стажантът Роб вика главния космолог на базата. Бързо! — казах в микрофона.

Дежурният автомат потвърди приемането на повикването и сега чаках.

— Слуша главният космолог — чу се във високоговорителя след малко.

— Стажантът Роб донася, че откри унищожавач автомат...

— За какво приказваш?

— Този автомат унищожих моя селеноход... и почти и мен...

От другата страна космологът замлъкна за момент.

— Откъде се обаждаш — запита късо след малко.

— От втора станция.

— Добре ли се чувствуваш?

— Да... не можа да ме улучи.

— Питам дали си добре изобщо.

Това ме засегна. Какво си въобразява той собствено?

— Великолепно съм! — казах. — Правя официален рапорт и моля той да се регистрира от дежурния автомат.

— Добре де, добре... — каза космологът. — Не се обиждай. Сега ще долетим с ракета до втора станция и ще видим какво всъщност има там.

Наистина изминаха по-малко от десет минути и кацнаха. Главният космолог, Краб и невроникът Утен. Освен това докараха два андроида.

Докато разказвах, Краб ме гледеше учудено, Утен се усмихваше недоверчиво, а лицето на космолога не изразяваше нищо. Както и лицата на андронидите.

— И къде е тоя твой селеноход? — попита Утен.

— Стои в оная долина.

— Е, да вървим при него.

— Той е в обсега на „правоъгълника“. Там не може да се приближаваме.

— Ще видим — каза Утен. — Тръгваме ли? — обърна се той към космолога.

— Няма да рискуваме. Трудно е да се каже какво има там, но във всеки случай няма да рискуваме. Ще отидат андронидите, а ние ще наблюдаваме от ракетата.

Утен вдигна рамене. Нищо не каза, но беше ясно, че не вярва в никакви „правоъгълници“. Считаше се за познавач на Сребърния глобус и не можеше да си представи, че някакъв си стажант може да открие тук нещо, което да не му е известно. Но влязохме в ракетата и излетяхме нагоре, докато андройдите тръгнаха в долината.

— Ей тук е — казах. — Да хвърлим осветител.

— Андройдите още не са стигнали. Ще го хвърлим, когато се приближат повече — каза космологът.

Висяхме над долината. Ракетата изхвърляше от дюзите си червени пламъци. Нейната тяга бе равна на лунната гравитация.

— Стигнаха — каза Утен, който гледеше радарния екран — ... О!... — добави, защото на екрана изведнъж се появи чужд сигнал.

— Осветителят — заповяда космологът.

Краб натисна лоста и белият пламък започна да се спуска към дъното на долината. Но не измина дори половината разстояние, когато долу блесна и синкавата светкавица, по-светла от осветителя, направи видим всеки камък, всяка гънка на стените в долината. Единият радарен сигнал угасна — единият от андройдите бе престанал да съществува; престанаха да съществуват и радарните му очи. Другият, вече го виждахме добре в блясъка на осветителя, послушен на контура за самосъхранение в схемата си, се опита да се изтегли назад. Не успя. Втори блясък... и нажежен за момент, после също се превърна в куп обгорели вторични суровини.

— Е, Утен, ти дори нямаше да се нажежиш — каза Краб.

Утен не откъсваше поглед от екрана.

— Да, това май е нашествие — каза той тихо.

През това време космологът се свързваше през базата със Земята. После докладваше на някого от Земния космически институт какво и как се е случило. Слушах късите изречения, но не разбирах съвсем съдържанието им. Главата ми тежеше и ми се повдигаше. Спомням си също, че когато космологът свърши разговора със Земята, Утен го запита:

— Защо нищо не спомена за нашествието?

— Защото нашествие не се извършва чрез един автомат в безлюдна лунна долина.

— Е, какво тогава е това?

Космологът се усмихна.



— Ако знаех, всичките специалисти, които ще долетят тук, щяха да са ненужни.

— Аз... — исках да кажа, че аз също така мислех вече за нашествието, но ми се зави свят и се опрях на таблото. Краб ме подхвана.

— Какво ти е? — попита той.

— Нищо, само ми се върти в главата... — исках да добавя още нещо, но следващият ми спомен е вече споменът за бялата престилка на нашия лекар от базата.

\* \* \*

Имах лъчева болест. Вероятно съм бил близо до снопа лъчева енергия, който унищожи селенохода, и съм получил конска доза радиоактивност. По-голямата част от нея, разбира се, е задържал скафандърът, но и това, което е преминало през тялото ми, бе достатъчно да ме сложат на легло. Содем, лекарят на базата ни, във възторг, че най-сетне има пациент, ме посещаваше по осем пъти дневно и главно на неговите старания дължа това, че останах в базата, а не ме върнаха с първата ракета на Земята. Пак той ми носеше най-пресните новини.

— Знаеш ли, Роб, преди два часа излетяха, за да докарат тоя „правоъгълник“ в базата! — втурна се той, развълнуван, при мен.

— Какво? Искат да разбият базата?

— Разбира се, че не. Ще се промъкнат до него по някакъв специален начин. Ще му загасят вълните или нещо от тоя род.

— Това не винаги е успешно.

— Не се тревожи. Те са добре подготвени. Пристигна група от петнадесетина специалисти от Земята. Казвам ти, в базата има движение, сякаш сме на космическа гара. Има и някакви журналисти от видеотронията. Искаха да се срещнат с теб, но ги изпратих по всички космически дяволи.

— Толкова тежко болен ли съм?

— Ами, нищо подобно, ако беше така, веднага щеше да полетиш към Земята. Не мисли глупости, защото по този начин страшно си продължаваш периода на оздравяване.

— Всъщност аз се чувствавам съвсем добре...

— Виждаш ли! Аз също твърдах през всичкото време, че ти няма нищо въпреки някакво медицинско светило от Земята, което ми даваше телеконсултация.

— Генерална постъпка, Содем, че си ме задържал тук. В някой от земните санаториуми бих научавал всичко чак от телевизионните предавания на новините и нямаше да мога да присъствувам дори на днешното изследване на „правоъгълника“. Не бих си простил това до края на живота.

При последните ми думи Содем започна неспокойно да се върти.

— Виж какво, май не ще мога да те пусна още при тоя „правоъгълник“.

— Толкова ли ми е тежко положението! — престорих се на уплашен аз.

— Не, но...

— Содем, не ме плаши излишно. Сам каза, че...

— ...

— Впрочем, Содем, и без това знаеш, че ще отида там. За какво ще спорим...

\* \* \*

Докараха „правоъгълника“ половин час по-късно. Всички бяхме в централната зала на базата, където първи дойдоха специалистите, облечени в тежки противолъчеви скафандри, а след тях автоматите, които мъкнеха „правоъгълника“. Разбира се, това не беше никакъв правоъгълник, а огромен паралелепипед с щръкнали рога от антени... Автоматите го поставиха внимателно на подиума и се дръпнаха под напора на хората. Огромният метален блок беше неподвижен, лишен от излъчвателите, които преди това автоматите бяха демонтирали.

Новодошлите сваляха скафандрите и отново приемаха обикновения човешки външен вид. Може би само на две крачки от себе си видях познат ми от някъде човек. Той смъкна скафандъра, пригладя рошавата си червеникава брада и вдигна ръка, за да въдвори тишина сред разговорите.

— Имам за вас първата новина — каза той с ясен глас. — Този автомат е от земен произход. С това пропада сензационната хипотеза за нашествие — при тези думи той погледна към репортьорите от видеотронията, повечето от които предаваха на Земята съобщенията си. Разбира се, не можех вече да се заблуждавам, това наистина беше Торборан, най-известният историк на неврониката.

— Автоматът е на около петстотин години — продължи той, — от времето на първите експедиции към Луната. Освен това мога да ви уверя, че това не е сериен автомат. Това е уникален екземпляр, конструиран за специални цели... В края на краищата унищожаването на всичко, което се движи по лунната повърхност, дори в онези векове не е било поставяно като задача на автоматите. А сега е твой ред, професор Вьо — той се обърна към дребен, съвсем незабележим в тълпата човек, който в момента излизаше от твърде големия за тялото му скафандър.

— Уважаемият колега вече ме представи. Аз трябва да добавя, че съм лингвист, професор по мъртви езици на ранноатомната ера. Предполагам, от историята ви е известно, че преди да бъде въведен на цялата Земя преди 300 години единен език, различните народи са говорили различни езици, някои от които сега могат да се чуят от време на време в древните песни. — Той прекъсна за момент, а понеже изобщо говореше тихо, не бе лесно да се разбира това, което казваше. — Да не ви мъча повече: ще ви кажа само, че думата, която предаваше по радиото този автомат, беше „password“ — искане на парола на един от тези езици. Автоматът изчаква да чуе паролата, а ако тя не бъде дадена, след няколко секунди излъчва сноп енергия...

— Впрочем доста мощен сноп като за онова време... — допълни един от току-що пристигналите.

— Сноп енергия, който унищожаваше всеки незнаещ паролата — професор Вьо замълча.

— Това вече ясно показва каква роля играе автоматът — екна отново гласът на Торборан. — Той е изпълнявал логическа функция. Делял е подвижните предмети в обсега си на две групи: групи, които чрез елементите си дават парола, и групи, които не дават парола, следователно най-вероятно тя не им е известна. Елементите от втората група трябвало да се унищожават и тук започва втората, изпълнителна функция на автомата. Толкова знаехме по предварителните

изследвания. Изводът, който се налага, всъщност е съвсем очевиден. Този автомат е изпълнявал ролята на пазач, бил е просто пазач. Но пазачът, ако поведението му е логически обосновано, трябва да пази нещо. Това „нещо“ трябва да е било много ценно за създателите на пазача, щом са решили да конструират толкова сложен за онова време автомат. То оставаше загадка за нас — автоматът нямаше при себе си нищо такова. На това място трябва да свалим шапка на професор Вьо...

— Но, професор Торборан, за това би се досетил всеки. Аз чисто и просто се досетих по-рано...

— Излишна скромност, драги езиковед. На мен това никога не би минало през ума. Тогавашните автомати са били толкова примитивни, че подобно обяснение би било неприемливо за мен. Но се оказа, че професор Вьо има право. Ставаше дума да се намери паролата. За съвременните автомати това не е толкова трудно. Те прегледаха примитивната памет на пазача и откриха нужната дума... После излъчихме тази дума като отговор на въпроса (въпроса си той повтаряше непрекъснато и насочваше към нас несъществуващите вече излъчватели). Та когато излъчихме тази дума, той пък излъчи някакъв сигнал и изведнъж нещо светна в дъното на котловината. Мислехме, че това са други излъчватели. Изпратихме там андроида, но това се оказа избухване. Избухване, което откри вход към скалиста пещера. А там, както винаги в загадъчните пещери, намерихме съкровище — Торборан се засмя високо, — твърде забавно съкровище... особено в наше време. Представете си — повиши тон той, — десетки стоманени бутилки, пълни с кислород.

— Това ли е цялото съкровище? — запита разочаровано някакъв млад журналист с почти бели коси.

Торборан изведнъж стана сериозен.

— А ти, млади човече, какво мислеше, че ще намерим: злато и скъпоценности, скрити от първите космонавти?

— Е, не, но...

— Но би бил по-малко изненадан, ако се окажеше злато. Защото какво в края на краищата е кислородът? Винаги ти е под ръка, колкото си искаш. Можеш да го вдишваш под атмосферното или изкуствено повишено налягане, можеш да го превръщаш в озон или да го изгаряш в пламък. Нали има регенератори... а освен това може да бъде докаран

от Земята — кой колкото го иска! Не е ли така? Но, виждаш ли, преди петстотин години, по времето, когато е бил създаден пазачът, космонавтите са умирали на Луната, когато им се е свършвал кислородът... най-често са умирали именно по тази причина. А тук, помислете си, склад с десетки бутилки. Нима това не е било съкровище?

— За кислорода разбирам. Но защо в такъв случай е имало нужда от пазач?

— Да, това не можеш да проумееш и за нас то изобщо е трудно за разбиране. Те просто са криели този кислород един от друг...

— Как!? Космонавтите са го криели от други космонавти?!

— Да.

— И не биха им дали този кислород дори ако онези умират?

— Не, тук е ставало дума за цял склад. Той е принадлежал на една група и само тя можела да разполага с него. Те знаели паролата...

— А другите?

— Другите не са я знаели.

— И пазачът е трябвало да ги унищожи?

— Да. Ако поискат да вземат кислорода за себе си.

— ...

— Не, никога нищо не е унищожавал. До момента, когато Роб се е приближил на своя селеноход. Той е имал ограничен товар лъчева енергия. Можаме да изчислим колко е притежавал първоначално.

— Значи ония не са го намерили, не са тръгнали по следите? Нали следите в лунния прах траят векове...

— Там няма прах, само скали. А може би те никога не са търсили тоя склад...

— А тези, които са построили пазача?

Торборан вдигна рамене.

— В този район са кацали различни експедиции. Някои от тях не са се връщали... Вероятно една от тях е скрила кислорода и е поставила пазача...

— ... Странни времена са били това — каза русокосият. — И странни хора.

Торборан погледна към победения паралелепипеден пазач, взе своя скафандър и излезе от залата.

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 28,29/1972 г.

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.